

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

Анотація. Досліджено найбільш суттєві проблеми, що виникають на кожному підприємстві в процесі проведення обліку дебіторської заборгованості, сформульовано рекомендації щодо їх вирішення. Розроблено пропозиції щодо вдосконалення системи управління дебіторською заборгованістю на підприємстві.

Аннотация. Исследованы наиболее существенные проблемы, которые возникают на каждом предприятии при проведении учета дебиторской задолженности, сформулированы рекомендации по их решению. Разработаны предложения относительно усовершенствования системы управления дебиторской задолженностью на предприятии.

Annotation. The most substantial problems arising at any enterprise in the process of accounts receivable recording have been examined, recommendations as for their solution have been formulated. The suggestions concerning the improvement of accounts receivable management at an enterprise have been developed.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, кредиторська заборгованість, дебітор, резерв сумнівних боргів, поточна дебіторська заборгованість, довгострокова дебіторська заборгованість, фінансовий стан.

На сучасному етапі формування ринкових відносин в Україні існує чимало актуальних питань, пов'язаних з обліком дебіторської заборгованості, яка становить вагомую частку в оборотних активах, що спричиняє кризу неплатежів. Більшість підприємств практично не мають можливості нормально функціонувати у зв'язку з наявністю дебіторської заборгованості, адже це відволікає кошти з обороту. Саме тому важливим завданням є правильний облік і ефективність управління дебіторською заборгованістю, своєчасного її повернення та попередження виникнення безнадійних боргів.

На сьогодні облік дебіторської заборгованості повністю регулюється законодавчими актами, але незважаючи на це, в системі розрахунків за дебіторською заборгованістю існує ряд проблем. Дослідженням проблем обліку та ефективного управління дебіторською заборгованістю присвячено ряд праць зарубіжних та вітчизняних вчених-економістів, таких, як: Н. Матицина, Бутинець Ф. Ф., Горбачова О. М., Олійник О. В., Шигун М. М., Шулєпова М. С., Гангал Л. С. та ін. Проте ця проблема потребує подальшого висвітлення.

Метою даного дослідження є виявлення проблем організації обліку розрахунків із дебіторами та розробка рекомендацій щодо вдосконалення наявних методик обліку дебіторської заборгованості.

Об'єкт дослідження – дебіторська заборгованість підприємства. Предметом дослідження є процес організації обліку дебіторської заборгованості.

У сучасних умовах переважна більшість вітчизняних підприємств не завжди здійснює розрахунки з іншими підприємствами або фізичними особами одночасно з передачею майна, виконанням робіт, наданням послуг тощо. У зв'язку із цим у них виникає дебіторська заборгованість.

Згідно з П(С)БО 10, дебіторська заборгованість – це сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату. Дебіторами можуть бути як юридичні, так і фізичні особи, які заборгували підприємству грошові кошти, їх еквіваленти або інші активи [1].

У П(С)БО 13 "Фінансові інструменти" надається інше трактування дебіторської заборгованості, що не призначена для продажу: "дебіторська заборгованість, що виникає внаслідок надання коштів, продажу інших активів, робіт, послуг безпосередньо боржникові та не є фінансовим активом, призначеним для перепродажу" [2].

Обов'язковим в Україні є поділ дебіторської заборгованості відповідно до П(С)БО 10 на довгострокову та поточну, який залежить від нормального операційного циклу та терміну погашення заборгованості [1].

Слід зазначити, що значний вплив на процеси зростання дебіторської заборгованості здійснює політика підприємства у розрахунках із покупцями, а саме: неправильне встановлення строків і умов надання товарних кредитів, невраховані ризики, ненадання знижок у випадку дострокової оплати покупцями рахунків, що також призводить до різкого зростання дебіторської заборгованості. А несвоєчасне погашення дебіторської заборгованості призводить до платіжної кризи; зростання заборгованості за комерційним кредитом обумовлює збільшення попиту на короткострокові позики, скорочення їх пропозиції і зростання їх вартості. Для сплати боргів організації повинні перетворювати високоліквідні активи на грошові кошти, у протилежному випадку їм загрожує банкрутство [3].

Саме тому належна організація обліку дебіторської заборгованості сприяє ефективному управлінню її розмірами та термінами на підприємстві й посиленню контролю за своєчасним здійсненням розрахунків.

На основі аналізу проведених досліджень у цій сфері обліку можна виділити кілька проблемних питань:

1) відсутність чіткої схеми деталізації та співвідношення різних видів дебіторської заборгованості у загальній її структурі;

2) необхідність змін у будові реєстрів аналітичного та синтетичного обліку дебіторської заборгованості, оскільки сьогодні облік дебіторської та кредиторської заборгованостей ведеться в одному реєстрі – журналі № 3. Однак, на думку багатьох фахівців, це зовсім різні об'єкти бухгалтерського обліку, які лише частково пов'язані між собою, відповідно й обліковувати їх потрібно в різних реєстрах;

3) практично недослідженим питанням є оплата дебіторської заборгованості. Проблема оплати дебіторської заборгованості, визначення допустимого рівня засобів, які вилучаються на дебіторську заборгованість, розробка оптимальної політики управління нею є достатньо серйозною і потребує глибокого вивчення [4, с. 50];

4) недостатньо досліджені проблеми відображення в обліку довгострокової дебіторської заборгованості, оцінки поточної дебіторської заборгованості, обліку сумнівних боргів, зокрема резерву на їх покриття з метою зближення бухгалтерського та податкового обліку.

Слід зазначити, що класифікація дебіторської заборгованості, яка надана чинним в Україні Планом рахунків та П(С)БО № 10 "Дебіторська заборгованість", є суперечливою та не повністю задовольняє потреби користувачів у процесі складання фінансової звітності [1]. Для вирішення даної проблеми автор пропонує декілька варіантів. А саме внесення змін до П(С)БО № 10 "Дебіторська заборгованість" стосовно віднесення до поточних активів дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи та послуги; внесення змін до Плану рахунків, що діє в Україні, які забезпечать окремий облік довгострокової та поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи та послуги. Доцільно також створити єдиний класифікатор із визначеними параметрами, які б урахували мету класифікації, якісні характеристики дебіторської заборгованості та користувачів інформації. Застосування даного класифікатора сприятиме формуванню якісної бухгалтерської інформації для контролю, аналізу та управління залежно від конкретних потреб користувачів.

Крім того, особливу увагу слід приділити порядку списання простроченої дебіторської заборгованості, оскільки існує прямий взаємозв'язок між списанням такої заборгованості і формуванням оподаткованої бази податком на прибуток. Правильне та своєчасне списання дебіторської заборгованості відіграє важливу роль у процесі формування фінансових результатів діяльності підприємства. Так, підприємствам-кредиторам, щоб уникнути витрат від оподаткування, необхідно створювати резерв сумнівних боргів [3].

Використання комплексного методичного підходу до розрахунку резерву сумнівних боргів забезпечує розробку комплексної політики розрахунку такого резерву, виходячи із всебічного оцінювання розмірів, складу та термінів виникнення дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи і послуги з урахуванням специфіки суб'єкта господарювання [3].

Важливо вдосконалювати методику визначення суми резерву сумнівних боргів. Необхідно також внести деякі зміни в чинне законодавство для стимулювання створення підприємствами цього резерву. Більшість підприємств, звітність яких є обов'язковою, не створюють резерву сумнівних боргів, оскільки:

це вимагає вилучення з обігу коштів, що можуть бути задіяні в інших сферах діяльності;

суми, які резервуються, не включаються до валових витрат у податковому обліку, що, у свою чергу, не впливає на зменшення податку на прибуток;

підприємства не хочуть нести додаткові трудові витрати на створення цього резерву [3].

Потребують розробки також моделі співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованостей і певного інструментарію, який дозволив би швидко та якісно виявляти негативні явища, що впливають на кількісні та якісні зміни цих заборгованостей. Бажаним є співвідношення, коли кредиторська заборгованість перевищує дебіторську на 10 – 20 %. Але на деяких підприємствах кредиторська заборгованість перевищує дебіторську в декілька разів, що може свідчити про напруженість фінансового стану та платіжної дисципліни. На це можуть впливати певні причини, аналіз яких дозволить прийняти відповідні управлінські рішення.

У процесі проведення такого аналізу потрібно враховувати специфіку підприємств і організацій, сезонність їх роботи, зв'язки з покупцями та постачальниками тощо. Слід також зважати на принцип: "Вимагай оплати якомога швидше та оплачуй якомога пізніше", який дозволяє більш тривалий період володіти певними активами й отримувати від них вигоду. Крім того, наявність великих обсягів дебіторської заборгованості, як правильно говорить Бутинець Ф. Ф., спричиняє низьку платоспроможність підприємства [5, с. 351]. Але слід зазначити, що значна сума кредиторської заборгованості не завжди є негативним явищем; зокрема, коли підприємство володіє такою кількістю високоліквідних активів, у разі погашення заборгованості ними це суттєво не вплине на його подальшу діяльність.

За результатами дослідження можна зробити такий висновок: організація обліку дебіторської заборгованості на підприємстві будь-якої форми власності має велике значення, оскільки сприяє впорядкуванню інформації, прозорості та достовірності даних із розрахункових операцій за борговими правами (з дебіторами). Створення ефективної моделі обліку дебіторської заборгованості дозволить уникнути ризиків неплатоспроможності і зниження показників ліквідності внаслідок отримання об'єктивної та своєчасної інформації для прийняття оптимальних управлінських рішень.

А керівнику підприємства з метою отримання повної й оперативної інформації щодо різних видів дебіторської заборгованості, які становлять значну частку у структурі обігових коштів, доцільно забезпечити організацію цієї ділянки обліку із залученням відповідних фахівців.

Наук. керівн. Часовнікова Ю. С.

Література: 1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 "Дебіторська заборгованість" : затв. Наказом Міністерства фінансів України № 237 від 08.10.1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.zakon.rada.gov.ua>. 2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 "Фінансові інструменти" : затв. Наказом Міністерства фінансів України № 559 від 30.11.2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.zakon.rada.gov.ua>. 3. Горбачова О. М. Облік та аналіз дебіторської заборгованості: проблеми та шляхи їх вирішення // Фінанси України. – 2009. – № 11. – С. 152–155. 4. Матицина Н. Дебіторська заборгованість: нові облікові підходи // Економіст. – 2007. – № 11. – С. 50–52. 5. Організація бухгалтерського обліку : навч. посіб. для студентів вузів / Ф. Ф. Бутинець, О. В. Олійник, М. М. Шигун та ін. – 2-ге вид., доп. і перероб. – Житомир : ЖТІ, 2010. – 576 с.